

1956-57

JUBILEJNA GLEDALIŠKA SEZONA OB DVESTOLETNICI ROJSTVA ANTONA TOMAŽA LINHARTA

*Obiskovalcem, sodelavcem in prijateljem
želita v letu 1957 veliko sreče in uspehov*

*ansambel in ravnateljstvo
Drame SNG*

Zaradi velikih tehničnih težav smo morali odložiti za prihodnjo številko že pripravljene prispevke: »Prireditelji Linhartove ‚županove Micke‘«, »Dodatek k ‚Pariški kroniki‘« in »Dunajsko gledališko pismo«, kar naj, prosimo, bralci in sodelavci upoštevajo in oprostite

Urednik

Gledališki list Drame Slovenskega narodnega gledališča v Ljubljani. Lastnik in izdajatelj Slovensko narodno gledališče Ljubljana. Urednik Lojze Filipič. Osnutek za naslovno stran: Vladimir Rijavec. Izhaja za vsako premiero. Naslov uredništva: Ljubljana, Drama SNG, poštni predal 27. Naslov uprave: Glavno tajništvo SNG, Ljubljana, Cankarjeva 11. Tiska tiskarna »Urška«, Kočevje. Redakcija 7. številke XXXVI. letnika (jubilejna sezona 1956/1957) je bila zaključena 29. novembra, tisk pa je bil končan 25. decembra 1956. Klišeje je izdelala in slikovni del natisnila »Gorenjska tiskarna«, Kranj

GLEDALIŠKI LIST
DRAME
SLOVENSKEGA
NARODNEGA GLEDALIŠČA
LJUBLJANA
ŠESTINTRIDESETI LETNIK
LINHARTOVA JUBILEJNA
SEZONA 1956-57 — ŠTEV. 7

BRATKO KREFT
KRAJNSKI KOMEDIJANTI
SLAVNOSTNA UPORIZITEV
OB DVESTOLETNICI ROJSTVA
ANTONA TOMAŽA LINHARTA

SLAVNOSTNA PREMIERA V POČASTITEV DVESTOLETNIČE
LINHARTOVEGA ROJSTVA

ŠESTA PREMIERA V JUBILEJNI SEZONI 1956-57

V PETEK, DNE 28. DECEMBRA 1956

KRAJNSKI KOMEDIJANTI

Ena komedia v treh aktih, katera Linharta inu „Shupanovo Mizko“ tizhe.
Od Bratka Krefta

PERSHONE:

Baron Shiga Zois	V. Skerbinfhek
Anton Linhart, piřaviz Krajnkih sgod, drugazhi pak z. kr. okroshni Komisar zhes shole	Krajl
Joshefina, njegova shena	Grilovka
Gospa Franzhifhka od Garzarollija	Ahazhizhevka
Joshef od Deffelbrunnere, fabrikant za lukno	Makuz
Dr. Janes Mrak, advokat	S. Potokar
Dr. Joshef Piller, advokat	Sotlar
Dr. Fran Repizh, advokat	Furljan
Anton Makoviz, dushelni ranozelnik inu posebni vuzhenik tiga vfhegarftva	Rohazhek
Jurij Japel, Fajmofter inu Dehant per Sv. Kanz- jani na Jeshzi blizu favfkiga mofta	Kovizh
Valentin Vodnik, exfranzhishkajner Marzelli- anus, spevorezhnik inu kaplan v Ribenzi	Ihkedi
Vifokorojeni Grof Hohenwart, zensor inu fploh en vifoki Gospod	Drenoviz
Njih fhkofova Milost, lublanfki Firfht inu prvi Vikfhi fhkof Mihael Baron Brigido	{ Pezhèk Gregorin
Giuseppe Bartollini, lafhke komedijantfke kom- panije Director	Miklaviz
Luzija, njegova shena, primadona	Leonovka
Susana Marranesijevka, ena saref lepa lafhka pevkinja	Galfperfhizhevka
Mizka, perva hifhna dekelza per Baroni Zoisi .	Levarza
Matizhek, prvi hifhni flushabnik prov tam . .	Souzhek

PERSHONE V SHUPANOVI MIZKI:

Tulpenheim, en shlahetni Gospod	G. Deffelbrunner
Shternfeldovka, ena mlada bogata Vdova . .	Ga. od Garzarollija
Monkof, Tulpenheimov perjatelj	G. Makoviz
Jaka, Shupan	G. doktor Mrak
Mizka, njegova hzher	Ga. Linhartovka
Anshe, Mizken shenen	G. doktor Piller
Glashek, en Shribar	G. doktor Repizh

Godi fe v lejti ta hude franzofke prekuzije 1789. v mezih Kosaperfk, Listovgnoj inu Gruden. Pervi inu drugi akt je per Zoisi, ta treki pak v Stanovfkim teatri na dan 28. Grudna, kader fo perjatlji inu befedniki Krajnfhine ta nar pervo polvejtno krajnfko jegro „Shupanovo Mizko“ ondukej na ogled inu polfluh postavili. — Ta velki oddih je po drugem akti

Rezhijo pelá Dr. Kreft, pomaga mu pak Milko Korun

Szeno naredil ing. arch. Franz. Musiko sloshil Shebrè.

Infhpizira Podgorfhik. Luzh peláta Lavrenzhizh inu Vene

Teaterfki mojster Rotar Barokar Zezizh

Gvante je napravila teaterfka shnidarija, katero pelata Novak inu Galetovka, koker fta ji koftumeriza Jarzhevka inu reshifer sahafala

1756—1956

JUBILEJNI GLEDALIŠKI TEDEN

DRAME SLOVENSKEGA NARODNEGA GLEDALIŠCA
LJUBLJANA

V PROSLAVO DVESTOLETNIČE ROJSTVA

ANTONA TOMAŽA LINHARTA

28. DECEMBER 1956 — 7. JANUAR 1957

S P O R E D :

Petek, 28. december:

- ob 17: Otvoritev razstave Slovenskega narodnega gledališča. Govori predsednik Upravnega odbora SNG **Juš Kozak**. Moderna galerija Ljubljana, spodnji prostori.
- ob 19.30: **Dr. Bratko Krefc**: »Krajnski komedijanti«, slavnostna premiera v počastitev jubileja A. T. Linharta in obletnice prve uprizoritve »Županove Micke« dne 28. decembra 1789. — Predstava je izven abonmaja. — Pred predstavo na odru kratka jubilejna slovesnost. — Govori ravnatelj Drame SNG **Slavko Jan**.

Sobota, 29. december:

- ob 15: **Janko Moder** in **Igor Ajdič**: »Janko in Metka«. — Izven in za podeželje.
- ob 20: **Ivan Cankar**: »Pohujšanje v dolni šentflorjanski«. — Izven in za podeželje.

Nedelja, 30. december:

- ob 11: **Prof. dr. France Koblar**: »Izročilo Antona Tomaža Linharta«. — Predavanje v avditoriju Drame SNG. — Vstop prost.
- ob 15: **Pavel Golia**: »Jurček«. — Izven in za podeželje.
- ob 20: **William Shakespeare**: »Henrik IV.« (drugi del). — Izven in za podeželje.

Ponedeljek, 31. december:

- ob 15: **Janko Moder** in **Igor Ajdič**: »Janko in Metka«. — Izven in za podeželje.
- ob 20: **Molière**: »šola za može« in »Izsiljena ženitev«. — Izven in za podeželje.

Torek, 1. januar 1957:

- ob 15: **Dr. Bratko Kreft:** »Krajnski komedijanti«. — Izven in za podeželje.
- ob 20: **Arthur Miller:** »Spomin na dva ponedeljka« in »Pogled z mostu«. — Izven in za podeželje.

Sreda, 2. januar:

- ob 20: **Rade Pregarc:** »Šagra«. — Gostovanje Slovenskega narodnega gledališča iz Trsta. — Izven in za podeželje.

Četrtek, 3. januar:

- ob 17: **Alfonz Gspan:** »Anton Tomaž Linhart in slovenski preporod«. — Predavanje v dvorani Eksperimentalnega gledališča v Križankah. — Vstop prost.
- ob 20: **Anton Tomaž Linhart:** »Ta vesel dan ali Matiček se ženi«. — Gostovanje Prešernovega gledališča iz Kranja. — Izven in za podeželje.

Petek, 4. januar:

- ob 20: **Dr. Bratko Kreft:** »Kreature«. — Gostovanje Drame Slovenskega narodnega gledališča iz Maribora. — Izven in za podeželje.

Sobota, 5. januar:

- ob 20: **Ivan Cankar:** »Hlapci«. — Izven in za podeželje.

Nedelja, 6. januar:

- ob 11: **Dr. Bratko Kreft:** »Poslanstvo slovenskega gledališča«. — Predavanje v avditoriju Drame SNG. — Vstop prost.
- ob 15: **Janko Moder in Igor Ajdič:** »Janko in Metka«. — Izven in za podeželje.
- ob 20: **Dr. Bratko Kreft:** »Krajnski komedijanti«. — Izven in za podeželje.

Ponedeljek, 7. januar:

- ob 20: **William Shakespeare:** »Kakor vam drago«. — Uvodni prizori in pastorala. — Gostovanje Akademije za igralsko umetnost Ljubljana. — Izven in za podeželje.

A. T. LINHART

1756—1795

ALFONZ GSPAN

DVESTOLETNICA LINHARTOVEGA ROJSTVA

Komu Matiček, Micka hči župana,
ki mar mu je slovenstvo, nista znana?
Slavile, dokler mrtvi se zbudijo,
domače bote ga Talija, Klijo.

Prešeren

Letošnjo sezono je naša Drama posvetila Antonu Tomažu Linhartu, da počasti dvestoletnico njegovega rojstva. Pietetnemu aktu tolikšnega obsega, da bi namreč naše osrednje gledališče postavilo ne eno svojo predstavo, marveč umetniške načrte in prizadevanja cele sezone v sij ene same osebnosti, vsaj v naši gledališki zgodovini ne najdemo vzporednice. Kaj je potemtakem navedlo Dramo, da hoče prav Linhartu s takšnim poudarkom izkazati hvaležnost in priznanje? In ker je naše Narodno gledališče eno izmed najvidnejših predstavništev kulturnih teženj vseh Slovencev, kaj dolguje potem prav naš rod Antonu Tomažu Linhartu?

Spričo mnogostranosti dela in bogastva, ki jih je ta veliki duh vložil v vsako sestavino svoje dediščine — tako v našo znanost in umetnost kakor v prosveto kmečkega ljudstva, prebujanje mladega slovenskega meščanstva ali pridobivanje domačega izobraženstva za naš kulturni in jezikovni prerod —, morebiti preseneča, da se je Linhartova proslava osredotočila prav v našem Narodnem gledališču in se od tod samohotno prenaša na domala vse odre po Sloveniji. Toda značaj celotnega Linhartovega dela je tak, da ga je širši javnosti najlažje prikazati s te strani, saj se v njegovih dramatskih tekstih in v prizadevanju ustvariti Slovincem gledališče zrcali bolj ali manj razločno vse tisto, kar je tudi na drugih področjih njegovega delovanja ostalo za njim nesmrtnega. Linhartovo življenjsko delo je namreč krasna, v sebi zaokrožena celota. To pa zato, ker ga je gibala ista sila: z železno doslednostjo podirati in razbijati vse, kar je vzrok zaostalosti, pa pospeševati in razvijati vse, kar vodi k napredku. Kakor drzen mornar se je spustil v temno morje predsodkov in praznoverja in je z zaupanjem v svoj edini kompas — zdravi razum in ljubezen do rodne zemlje in njenih ljudi — poganjal svoj čolnič proti luči

resnice. Bil je revolucionar. Zato gotovo ni naključje, da se mu beseda revolucija tolikokrat kar naravnost kakor srčna kri potочи izpod peresa ali v znanstvenem delu in celo uradnem spisu ali pa se pretopi vsebina iste besede v vesel smehljaj, nagajiv smeh in priostreno puščico. Zato se danes preko dveh stoletij spletajo duhovne vezi med njim in nami.

Če pretehtamo doslej znane postavke Linhartovega delovanja, vidimo, da ima vsaka od njih že sama po sebi svojo trajno vrednost. V vse večji razsežnosti pa se nam le-ta pokaže, če jih gledamo iz skoraj dvestoletne odmaknjenosti in z zornega kota celotnega našega narodnega in kulturnega življenja.

Da bomo lažje razumeli Linhartovo delo, se spomnimo nekaterih najznamenitejših sodobnih dogodkov:

V dobi tistih dobrih osemintrideset let, kolikor jih njegovo življenje obsega, so se v svetovni in domači zgodovini zvrstile reči, ki so dale razvoju družbe, kulture in civilizacije novo smer. Napetosti, ki so se kazale že konec srednjega veka in so dobile v začetku novega predvsem obliko verskih bojev in kmečkih puntov, so se z vzpostavitvijo absolutističnih monarhij navidez polegle. Pod naraščajočim gospodarskim pritiskom so postale spet latentne in so se sprostile. Pokazale so se v gibanju meščanske družbene plasti zoper plast fevdalcev. Ponekod so razmere tako hitro zorele, da je prišlo do buržoaznih revolucij; kjer pa je bil razvoj počasnejši, so skušali razsvetljenci z reformami izravnovati nasprotja med vlado, fevdalci, meščani in kmeti. Hkrati so se v velikem svetu izoblikovali novi pogledi, ki jih niso več zastirale dogme. Iščeči človeški duh jame segati v veselje in grebsti po površini zemlje in pod njo. Tako odkriva planete, celine, sestavine in lastnosti snovi, pa tudi mehanizem človeške družbe, človekovega telesa in duha. Zahteva po svobodi vesti, enakosti vseh ljudi ne v imaginarnem onostranstvu, marveč na zemlji, po odpravi stanovskih privilegijev, suverenosti ljudstva niso samo last posameznikov, njih duhovnih očetov, marveč prodirajo z neubranljivo vztrajnostjo v širino.

Kakor so se vsa velika evropska gibanja že od nekdanj prenašala v naše kraje, so tudi te ideje prodirale k nam, saj so bila tla pripravljena. Položaj tistih izobražencev, ki so jih sprejeli in bili tako pogumni, da so jih izpovedovali, v naši takratni sredini ni bil lahak. Tuji fevdalci in cerkveni hierarhi so s pomočjo domače svetne duhovščine in legij menihov držali ljudstvo že stoletja v gmotni in duhovni odvisnosti. Zato je čutiti vpliv slednjih še dolgo potem, ko jih je oblast deloma razbila. Tisti družbeni sloj, ki je bil drugod nosilec napredka, je bil pri nas še vse pretenak. Bila pa je to tudi v naših deželah doba vrenj; ta pa so bila prešibka, da bi se bila do konca izkipela in nato očistila.

V letu Linhartovega rojstva je izbruhnila sedemletna vojska med Avstrijo, Prusijo in njunimi zaveznicami. Sredi njegovega življenja pride do prve delitve Poljske in ameriških osvobodilnih vojska, v zadnji tretjini do vojske s Turki, do velike francoske revolucije, do nadaljnega razkosavanja Poljske ter do koalicijske vojske zoper revolucionarno Francijo, med katero se prvič proslavi mladi Korzičan, bodoči osvajalec Evrope in cesar Ilirskih provinc. Vtem pa se pri nas prehitevajo reforme. Preureditev državne uprave, davčna regulacija, novi sodni predpisi, koncesije trgovini, manufakturi in obrti, olajšana blagovna izmenjava, uvedba obveznega šolstva, reorganizacija vojske in splošna vojaška dolžnost, pospeševanje odkupa kmetij, odprava podložništva, ureditev tlake, skrb za kmetijsko proizvodnjo, pa tolerančni patent, omejitev praznikov in romanj, razpust samostanov, ureditev škofijskih mej itd., itd. To so bili daljnosežni ukrepi, namenjeni predvsem utrditvi centralne oblasti. Ali ni kakor vesela slutnja novega življenja, da so prav v Linhartovem času porušili vseh šestero starih ljubljanskih mestnih vrat? Kakor da bi hoteli pregnati mrakove in prevetriti zatohlost, ki so že od srednjega veka sem kužili mestno ozračje! Ne le vdor novih idej, tudi spremembe na vasi in z njim združen vedno močnejši priliv zdrave, nadarjene podeželske mladine v mesta je omogočil prerod naše omike in začetek preoblikovanja slovenskega ljudstva v političen narod.

Zunanji potek Linhartovega življenja ne kaže nobenih dramatičnih zapletov, zato pa so bili notranji pretresi tembolj odločilni. Po rodu je bil napol Slovenec napol Čeh. Njegova mati je izhajala iz satre radovljiške barvarske družine, oče pa se je po popotniških letih ustalil v Radovljici in tu odprl nogavičarsko delavnico. Med študijem na ljubljanski gimnaziji je bil njun drugi sin od šestero otrok gojenec jezuitskega kolegija. Tačas se je v okviru šolskega programa prvič poskušil izražati v verzih in mislil, da bi se kot bodoči jezuit posvetil znanosti. Študije je nadaljeval neznanu kje, očitno pa je bil še zmerom gmotno odvisen od Cerkve. Zato je z devetnajstimi leti vstopil v red belih menihov v Stični. Tam je doživel prvi globok notranji pretres, ko je spoznal samostansko zakulisno življenje. Po dveh letih je dal slovo ne le meništvu, marveč se je sploh odpovedal misli, da bi bil duhovnik. Najbrž ob podpori kakega aristokratskega zaščitnika je šel na Dunaj študirat pravo. V središču absolutistične države, kjer so si znali priboriti prvo besedo holandski, pruski in domači razsvetljenci, framasoni, si je razboriti mladenič ukrojil svetovni nazor in zasnoval življenjski načrt. Tu se je tudi predal magičnim silam umetnosti: poezije, dramatike, gledališča in glasbe. Intenziven študij, družba, v kateri se je gibal, in vsa takratna dunajska atmosfera so naredili iz njega vsestransko razgledanega svetovljana in na-

predno usmerjenega moža. Iz nekdanjega vernika je postal izrazit deist. Priznaval je le eno religijo, in sicer takšno, ki naj bi veljala za vsa ljudstva in za vse čase, religijo, za katero so se vnmali največji duhovi tedanje Evrope, ne glede na to, h kateremu božanstvu so dvigali svoje misli, nade in želje. Njena vsebina je bila le: težiti za čim višjo stopnjo popolnosti in sreče ter pomagati sočloveku k istemu smotru.

Ves goreč, da bi dal nabrano znanje in mladi žar na razpolago svoji ljubljeni Kranjski, se je odpovedal donosni službi v tujini in se odpravil z velikimi upi v Ljubljano. Toda doma »se je znašel na pesku« in čutil se je nepotrebne. Ta udarec bi utegnil imeti usodne posledice, kajti že je razmišljal, da bi šel za srečo v Ameriko, kjer so se tačas dogajale velike reči. Zadržalo ga je menda le literarno delo, saj sta se prav takrat tiskali prvi njegovi knjigi in veselje, da je našel nekaj razgledanih sobesednikov. S svojimi talenti in živahnostjo je obrnil nase bistro oko učenega bogataša in filantropa Žigo barona Zoisa. Ta mu je začel izkazovati »čast s svojim prijateljstvom« in se pokazal pripravljenega podpreti njegova literarna prizadevanja. Sprejeli so ga tudi za člana obnovljene Akademije delavnih. To članstvo v učeni družbi, kakor je bilo sicer kratkotrajno, je obrodilo nekaj sadov: danes izgubljeno filozofsko-politično razpravo o Likurgovi zakonodaji, »vredni kakega Montesquiea«, in zametek misli, da bi napisal Slovencem moderno zgodovino. Vsekakor pod Zoisovim vplivom se je iz bolj kozmopolitskega ko nemškega pesnika, dotlej razmišljujočega, kako bi v svojem delu spojil dosežke nemške in italijanske umetnosti, prelevil v slovenskega preroditelja. Vprašanje službe se pa še vedno ni zadovoljivo rešilo. Sprejel je arhivarsko mesto pri ljubljanskem škofu. Ne le, da ga to delo ni posebno veselilo, zgodilo se je še hujše: ta jožefinsko usmerjeni cerkveni knez, v katerem se je nadejal najti širokega, tolerantnega moža, se je pokazal mrkega in gospodovalnega janzenista, in Linhart se je službi odpovedal. Šele s sedemindvajsetimi leti je prišel do stalnega kruha pri okrožnem uradu.

Zdaj so se mu odprle lepe možnosti, pomagati deželi k napredku. Zato se je usposobil še za nadzornika osnovnega šolstva. Gnal se je za ustanavljanje novih šol, za boljšo izobrazbo in življenjski obstanek učiteljstva, kakor pred njim še nihče, prizadeval si za izpopolnitev srednjega šolstva, razmišljal o potrebi univerze v Ljubljani in celo ladjedelniške šole, izzval ustanovitev javne znanstvene knjižnice, delal za napredek živinoreje itd., itd. Toda tudi tukaj je doživljal razočaranja. Po prvih letih vlade Jožefa II. je videl v njem idealnega vladarja — reformartorja in verjel, da je zdaj napočil čas svobodnega mišljenja; a iz najbližje bližine je spoznal, kako najboljši načrti propadajo med kolesjem okor-

nega birokratskega stroja, kako zadržujejo neodločnost in eksperimentiranje napredek, kako je cenzura kriva, da je »peščica naše literature na tleh«, kako se napetosti med ljudstvom in zemljiško gospodo stopnjujejo, kako izziva novačenje moške mladine, ki naj gre prelivat kri za tuje koristi, »vojsko v malem«, kako nezadržano napreduje germanizacija in kako reakcija izpodkopava še tisto, kar so novi časi prinesli dobrega. Vendar se ni predal malodušju. Nasprotno. Razveseljive vesti, prihajajoče s Francoskega, so mu dale nove pobude. Tačas si je ustanovil družino in je napredoval za tajnika deželnega glavarstva. A v državi je kmalu zapihal drug veter. Najprej je nastalo zatišje, potem pa je prišlo do ostre reakcije iz strahu pred jakobinstvom. Prepričan, da nobena sila ne more zaustaviti razvoja, se je na videz nekoliko potajil, na tihem pa snoval brez prestanka dalje. Na dan šeste obletnice padca Bastije mu je iznenada odpovedalo srce in bilo mu je prihranjeno bridko spoznanje, da so njegove lepe naide dogodki po svetu odrinili v nedogled. Boreč se s smrtjo, je bil še toliko močan, da je odklonil verska tolažila in s tem zadnjikrat manifestiral svoje prepričanje. Zanimivo je, da mu te doslednosti ni zameril niti menih Pohlín, strašno pa mu jo je zamerila oblast in je zato prepovedala, da bi ga s kakršnimi koli častmi pokopali. Vrzeli, ki je zdaj nastala v vrstah naših preroditeljev, se je najbolje zavedel Zois, zato je zastavil vse sile, da bi vzgojil Vodnika in ga postavil na Linhartovo mesto. Toda Vodnik, kakor je bil voljan in delaven, Linharta nikakor ni mogel nadomestiti.

Linhartov dramatični opus šteje vsega pet dramatičnih tekstov. To so tragedija Miss Jenny Love, nekoliko predelan prevod Metastazijevega libreta, pogrešana in za vselej izgubljena drama o ameriškem majorju Johnu Andréju ter veseloigri Županova Mica in Veseli dan ali Matiček se ženi. Prva tri dela so nemška, zadnji dve, spočeti iz prerodne vneme, sta slovenski.

Na Miss Jenny Love, žaloigro v petih dejanjih, tiskano v Augsburgu, ko Linhartu še ni bilo 24 let, gledamo danes kot na zanimiv začetek njegovega umetniškega razvoja, ne moremo pa je šteti za zrelo umetnino. To je primer tačas moderne meščanske žaloigre. Dejanje je izmišljeno, nosijo ga družbeno dokaj neopredeljive osebe, godi se na divjem Škotskem in je mrko in krvavo. Demonski oblastnež poseže v življenje meščanske družine. Noben zločin zoper vse, ki se njegovi nebrzdani naravi upirajo, ni dovolj krut, ko hoče izsiliti ljubezen. Slednjič strmoglavi v prepad in potegne za sabo tudi tiste, ki so mu služili. Po tolikem zlu hoče poseči vmes roka pravice, toda gorja je bilo preveč. O tej svoji prvi drami pravi avtor, da je črna, kakor so Shakespearove, in da je hitel z deškimi koraki za velikim Britom. Toda ta dramatični poskus ima veliko več skupnega z Lessingovo meščansko žaloigro

in njenimi posnetki. Nanje nas spominjajo zlasti značaji, pokrajina, besedilo v prozi in neupoštevanje klasicističnih zakonitosti. Slabosti, kakor so pomanjkljive psihološke utemeljitve, pretiravanja v razkazovanju čustev, kopičenje vzklikov in nenavadne podobe, je treba deloma pripisati mladeniški neizkušenosti, deloma takrat modernemu viharništvu. Bolj kakor snov in kompozicijski prijemi, ki nedvomno kažejo talent, je za to tragedijo značilna osnovna misel: protest zoper nasilje. Medtem ko kaže prevedeni libreto Pusti otok, postavljen na začetek Linhartove pesniške zbirke, zavzetost za dramatik, je utegnila biti tragedija o majorju Andreju mnogo bolj pomembna. Toda o njej vemo žal le to, da je snov zajel iz časnikov, da je nastala neposredno po vrnitvi z Dunaja in da mu jo je nameraval založiti Zois. Po zgodbi sodeč, je šlo za žaloigro iz vojaškega življenja. Vse, kar torej vemo o Linhartovem dramatičnem delu v nemškem jeziku, smemo šteti za izraz njegovega posebnega veselja do te literarne zvrsti ter za dokaz, da je bil zanjo nadarjen. Pa še to je treba poudariti, da je hodil vstric s sodobno nemško literaturo, medtem ko je bil na primer Devov slovenski Belin, nastal nekako ob istem času, daleč za njo.

Vsekakor je osrednji problem Linhartovega nadaljnega literarnega razvoja vprašanje, kako da je »steze popustil nemškega Parnasa« in se pridružil našim preroditeljem. Seveda je Linhart že v zgodnji mladosti slišal, da govorijo v njegovem rojstnem kraju in okolici kmetje, nižja duhovščina in mali obrtniki slovensko, graščinska gospoda in nekaj veljavnejših meščanov pa nemško. V študijskih letih se nikdar ni učil slovenščine v šoli, pač pa — če ne štejemo klasičnih jezikov — le nemščino. Tudi v družbi vrstnikov ali starejših izobražencev, pa najsi so bili tudi domačini, ni slišal drugega jezika. Če se je hotel posebej izobraževati, če ga je zaneslo v gledališče, mu slovenščina nikjer ni služila. Eden od uradnih šematizmov iz njegove dobe takole označuje jezikovne razmere na Kranjskem: »Ljudski jezik je slovensko narečje; poslovni jezik je nemški. Sploh govori bolj omikani del naroda nemško, trgovski pa zaradi prometa z Italijo tudi italijansko.« Kadar je na Dunaju morebiti nanesla beseda na njegovo domovino, ni mogel čuti drugega, ko da mora biti ta dežela, ležeča nekje ob turški meji, v vseh ozirih zaostala. Po vrnitvi iz tujine je ob stiku z ljudmi, ki so se že nekaj let trudili dokazati, da je tudi slovenščina prožen in bogat jezik, neizogibno zadel ob jezikovni problem. Pridružil se je prizadevanjem Pohlina, Zoisa, Deva, Kumérdeja, Japlja in drugih. Ta preskok iz nemške v slovensko kulturno sfero je bil mogoč tudi zato, ker se je skladal z njegovimi življenjskimi načrti. Kot bodoči uradnik naj bi bil »služabnik ljudstva«, ljudstvo, kateremu naj služi, pa je v nje-

govi domovini pretežno slovensko. Kakor drugi preroditelji se je tudi on zavedel, da nemščina ne more posredovati našemu preprostemu ljudstvu izobrazbe in da je nesmiselno zahtevati, naj se Slovenci odpovedo svojemu jeziku in se zaradi enostavnejše administracije in hitrejšega kulturnega napredka prelevijo v Nemce. Pod Zoisovim vodstvom in s pripomočki, ki mu jih je nudila njegova s slavističnimi knjigami dobro založena polica, je začel preučevati slovenščino in druge slovanske jezike ter se sčasoma razvil naravnost v ideologa našega prerodnega gibanja. Bistro in pogumno je ob neki priložnosti zavrnil nemške birokrate, češ »nekemu ljudstvu jemati jezik in mu dajati drugega, sploh ni zadeva uradnih predlogov in odredb; kaj takega se dogaja edinole ob velikih političnih revolucijah ali z nezaznavnim delovanjem časa v dolgih stoletjih.« Študij preteklosti, kritično opazovanje stvarnosti sta ga poučila, da so Kranjci, Štajerci, Korošci in Primorci en narod, četudi so zgodovinsko in administrativno razcepljeni, da so veja istega drevesa in, ker z ostalimi Slovani predstavljajo vsi skupaj v državi večino prebivalstva, da jim gre drugačna vloga, kakor jo v resnici imajo. Te misli se nam zde danes samo po sebi umevne, takrat pa so bile nove in prvikrat tako jasno izražene. Po Linhartu so jih povzeli naslednji rodovi, jih razvijali dalje in po njih uravnavali boj do polpreteklosti, da smo postali Slovenci političen narod.

Šele po Linhartovi vključitvi v prerodno gibanje je mogel nastati njegov znameniti Poskus zgodovine, nato pa še obe slovenski veseloigri. Pot do slednjih nikakor ni bila ravna in kratka. Vsak dramatik želi videti svoja dela uprizorjena. Če Linhartu ni uspelo, da bi prišli njegovi nemški drami vsaj v Ljubljani na oder, saj so tu sezono za sezono gostovale nemške igralske družine, je bilo toliko manj pričakovati, da bi tuji poklicni igralci igrali kako delo v slovenščini. Pa se je vendarle nekako tako v resnici začelo. V 80. letih 18. stol. so deželni stanovi oddajali izmenoma ljubljansko gledališče nemškim in laškim potujočim družinam. Tekma med temi gosti za naklonjenost občinstva je bila tembolj zagrizena, odkar so Nemci uprizarjali ne le recitirane igre, marveč tudi opere. Pravzaprav se danes čudimo, da je takratna Ljubljana, ki je štela komaj kakih 15.000 prebivalcev, prenesla toliko gostovanj. Nemški gostje so imeli zaradi jezikovnih razmer prednost pred Italijani. A da le-ti niso odhajali od nas praznih rok, je poskrbelo trgovstvo in posebej za glasbo navdušena publika. Zlasti Zois je bil velik prijatelj glasbe, in ker je bil po rodu in čustvovanju bliže Italijanom ko Nemcem, je mecensko podpiral italijanske operiste. Ožji stik z njih ravnatelji in skupna ugibanja, s kakšnimi zvijačami bi čim bolj napolnili gledališče, pa še vnema za naš prerod so spočeli originalno misel. Povsod

po Slovenskem je bilo od pamtiveka petje doma; kaj, če bi torej poskusili, ali se da posloveniti laško besedilo popularnih arij, in kaj, ko bi se teh prevodov naučili gostujoči Italijani in jih od časa do časa zapeli med svojimi predstavami? S tem bi se posrečil nov dokaz, da je slovenščina uporabna tudi za prevajanje takih umetnih tekstov in se lahko meri z blagoglasno italijanščino, obenem pa bi morebiti k laškim predstavam privabili tudi tiste obrtničke, napol kmete in služabništvo iz plemiških hiš, ki sicer niso zahajali v teater. Stvar je bila vredna poskusa in tako sta se Zojs in Linhart lotila takih prevodov. Kakšna je bila njih vrednost po jezikovni strani, je težko reči, ker se ni razen dveh ohranil noben tekst. Le to vemo, da so ti poskusi presenetljivo uspeli in da je leta 1781 eno takšnih pesmi zapel ljubljanski kanonik, framason Ricci, dunajskemu dvornemu poetu Metastasiju ter žel pohvalo, češ da slovenščina ni nič manj pevna od laščine. To so bili prvi uspehi naših preroditeljev, da bi se slovenščina uveljavila na ljubljanskem odru, v ustanovi, ki jo je imelo v rokah nemško plemstvo.

Te gotovo precej sporadične in na videz skromne manifestacije prerodne aktivnosti na gledališkem področju so bile razvojno zelo pomembne. Miniti pa je moralo še dokaj let do nastanka Linhartovih komedij. Pojaviti so se morale še druge pobude, da se je Linhart odločil presaditi v naše okolje in prenesti v naš jezik prav veseligró dunajskega Nemca Jožefa Richterja, zatem pa proslulo komedijo Francoza Beaumarchaisa in da mu je uspelo — kolikor danes zatrdno lahko rečemo — postaviti vsaj prvo od obeh dvakrat na oder. Ko iščemo in tehtamo momente, ki bi utegnili sprožiti te silnice, se dobro zavedamo, da se moramo včasih zadovoljiti s kombinacijami, ker nam manjkajo podatki, oprti na zanesljive vire. Vse pa kaže, da smemo šteti za eno od teh silnic delovanje prostozidarske lože v Ljubljani.

Prostozidarstvo je bilo pred letom 1781 v Avstriji sicer prepovedano, je pa vendar imelo zaščitnike in člane v dvornih, uradniških in nekaterih plemiških krogih. Svobodneje se je razmahnilo po razpustu jezuitskega reda; ko pa je po smrti svoje matere zavladal Jožef II. sam, je naravnost uporabil lože za oporo svojim reformam. Framazoni so se namreč priznavali k deizmu, vsi so zagovarjali versko toleranco in so bili razsvetljenci. V tej dobi se je v ložah zbirala intelektualna elita, ljudje, ki so se odkrito borili zoper okostenele avtoritete v znanosti, umetnosti, Cerkvi, državnem in pravnem življenju, se trudili za lastno čim širšo izobrazbo in moralno izpopolnitev ter v duhu humanizma pospeševali dobrotelost. Imena kakor Wieland, Lessing, Goethe, Schiller, Herder, Mozart, ali na Dunaju Van Swieten, Sonnenfels, Denis, Alxiner, Blumauer, Schickaneder govorijo dovolj zgovorno, kakšni ljudje so nosili framasonski predpasnik. Zgodovinarji z

vso pravico trdijo, da so celo cerkvene reforme uspele zato, ker je bila najbolj izobražena višja duhovščina včlanjena v ložah. Ko je bilo framasonstvo za Jožefa II. na višku, se je z Dunaja, kjer je bilo vsaj osem lož, hitro širilo tudi po drugih mestih v državi. Iz dobro raziskane zgodovine framasonstva na Koroškem vemo, da je vsaj med 1783 in 1785 delovala v Celovcu loža »Pri dobrodelnih Mariani«, ki jo je ščitila tam živeča cesarjeva sestra. Po reorganizaciji državne uprave, to je z ukinitvijo deželnega glavarstva in prenosom njegovih funkcij na graški gubernij, je bila ta loža formalno ukinjena, njeni člani pa se niso odpovedali organizaciji in so se zato vključili v graško, dunajsko ali kako drugo oblastno priznano ložo. Po obnovitvi deželnega glavarstva je celovška loža 1792 spet oživela, prenehala pa je po treh letih, ko je franciscejski reakcionarni režim udaril tudi po teh templjih svobodomiseltva, ker je po pravici v njih spoznal svoje nasprotnike. Napredna vloga prostozidarstva se je še enkrat pokazala na Koroškem v Napoleonovih časih, vendar sega to že preko našega časovnega okvira.

Vse kaže, da moramo iskati ozadje za prvo ljubljansko uprizoritev Županove Micke v delovanju tukajšnjih framasonov. Čeprav — kakor rečeno — to delovanje v Linhartovih letih v središču takratne Kranjske še ni sistematično raziskano, ni vzroka, da ne bi glede tega iskali vzporednic s Koroško, saj so bile razmere tu in tam precej enake. Tako si moremo iz nekaterih posameznih znanih dejstev ustvariti doka jasno sliko. Ta dejstva so na primer: Linhartov esej O koristnosti filozofije o naravi v njegovem pesniškem almanahu je vseskozi nadahnjena z deistično miselnostjo, kar dopušča sklep, da je postal že na Dunaju framason; bivši svetnik dunajskega nadškofa, ljubljanski stolni dekan in kanonik Ricci, ki smo ga omenili že zgoraj, je bil vsaj od 1778 član ene od dunajskih lož; ljubljanskega škofa Herbersteina, nekaj časa Linhartovega predstojnika, so obskuranti javno dolžili, da se hodi na Dunaj udeleževati framasonskih sestankov; Linhartovi znanci advokat dr. Repič, založnik in izdajatelj Laidacher Zeitung Kleinmayer, trgovec in podjetnik Desselbrunner, kirurg Hacquet, kanonik Pinhak so bili prav tako prostozidarji; vrsta lokalnih poročil v ljubljanskem tedniku razodeva framasonsko miselnost; isti list je objavil v začetku 1786 uradni razglas o ukinitvi lož v krajih, kjer so odpravili deželna glavarstva, kar bi bilo nepotrebno, če lože v Ljubljani ne bi bilo; Linhart je bil član ljubljanske lože vsaj med 1792 in 1795. Če ta dejstva med sabo povežemo z upoštevanjem analognih razmer na Koroškem, pridemo do tehle zaključkov: Kakor Celovec je tudi Ljubljana imela svojo framasonsko ložo do začetka 1786. leta. Ko je bila le-ta razpuščena, so njeni člani prestopili v druge lože, družabna

zveza med njimi pa je ostala in dobila eno od oblik v Družbi prijateljev gledališča. Z obnovitvijo deželnega glavarstva v Ljubljani je 1792 loža oživila pod imenom »Pri dobrodelnosti in stanovitnosti« in delovala do dokončnega zatrtja leta 1795. Družba prijateljev gledališča, ki je imela namen uprizarjati amaterske predstave in naklanjati dohodke ubožni ustanovi, je med leti 1786 oz. 1787 do 1790 igrala na stanovskem odru vsaj petkrat ali šestkrat in uprizorila šest ali sedem del.

Linhartov odnos do naprednih časovnih gesel poznamo, prav tako poznamo njegovo veselje do dramatike in gledališča ter okoliščine, ki so ga privedle med preroditelje. Če k temu dodamo, da je bil prav on duša omenjene amaterske Družbe prijateljev gledališča, ki je uprizorila v nemščini nekaj sodobnih dram in veseloiger, ni težko pojasniti nastanek njegovih slovenskih komedij in prve uprizoritve Županove Micke dne 28. decembra 1789, dogodka, ki ga štejejo za rojstni dan slovenskega gledališča. Kakor je sprva poskrbel za slovensko petje pri gostovanjih laških operistov in kakor se je naslonil na že obstoječo organizacijo, Kmetijsko družbo, da je mogel izdati svoj Poskus zgodovine, tako mu je bila tudi družba prijateljev gledališča tista organizacijska podlaga, na katero je čez čas oprl svoje slovensko dramatično in gledališko delo. Gre le še za to, da pojasnimo, zakaj se je, ko je razglabljal, kako naj se dela loti, odločil za omenjeni tuji veseloigr in ju prikroutil našim razmeram.

Odgovor na to vprašanje najdemo v veseloigrah samih. Če primerjamo Županovo Micko in Veseli dan, ne bo težko najti med njima nekaterih značilnih paralel. V obeh primerih gre za star, v komedijah tolikokrat obravnavan motiv o zapeljivcu in njegovih pomagačih, ki jim vse nakane izpodletijo, njihove žrtve pa se srečno izvlečejo. Obakrat sta zapletena v boj dva para, obakrat se dejanje začne pred zaroko in se z njo konča, vanj obakrat poseže deus ex machina (Šternfeldovka s prstanom, Zmešnjava s Smrekaričino pravdo in Matiček najde svoje starše), ne tu ne tam ne manjka scen s preoblačenjem, tapanjem po temi, obe komediji se končata tako, da prideta nevesti do svojih ženinov in do dote itd. A najznačilnejša skupna poteza obeh iger je v tem, da pripadata bojujoči se stranki dvema različnimi družbenima plastema — zapeljivec višjemu in gospodujočemu, žrtev nižjemu — in da je v obeh primerih poražen in osmešen gospod, pravično zmagajo pa odnesejo kmetje oziroma služabniki zaradi svoje razboritosti, neustrašenosti in vztrajnosti. Kdo bi mogel spričo tega trditi, da je Linhart kar tja v dan segel po dveh takih predlogah, ker naj bi mu ugajali samo zaradi vedrega, bolj ali manj erotično začnjenega sujeta, in da je prezrl poanto: bodočnost je na strani podložnih in ne na strani gospodujočih. Ista, s smehom in satiro

ponazorjena in tudi najpreprostejšemu človeku očita misel, ki je položena v obe komediji, dobi še posebno osvetljava, če pomislimo na časovne okoliščine. Vržena ni bila v javnost kadar koli, ampak tako rekoč v trenutku, ko se je izpred Bastilje razlil krik zmagujočega ljudstva in ko so po vseh kotih Evrope tlačitelji iz strahu pred bodočnostjo zadrževali dih, dotlej zatirani pa pričakovali odrešitve.

Res je v Richterjevi *Die Feldmühle* ta misel izražena občutno medleje ko v naravnost prevratni Beaumarchaisovi Figarovi svatbi. To izvira od tod, da je prva nastala v avstrijskih, bolj zaostalih razmerah, druga pa v za revolucijo že dozoreli Franciji. Naravno je, da prihaja tudi literarna tradicija do izraza v celotnem konceptu in drobnih obdelavah obeh komedij. Če že primerjamo obe deli, tudi nikakor ne smemo prezreti, da je *Die Feldmühle* konec koncev izdelek povprečnega dunajskega literata, Seviljski brivec in Figarova svatba pa sta manifestacija izrednega dramatičnega talenta. Tudi iz nekaterih razločkov med obema komedijama lahko osvetlimo, zakaj in v kakšnem zaporedju se je Linhart lotil obeh komedij. Dejanje Županove Micke se godi najprej pred kmečko hišo, potem pa v njej. Tudi če posežejo v ta svet plemiči, je celotno njegovo vzdušje preprosto, kmečko. Ton dajejo tej igri robate kretnje, težka kmečka beseda, domača raševina, poljsko delo, škornji, javorova miza itd. Veseli dan pa se godi v graščini, kjer se gibljejo celo služabniki s priučeno gracijo, kjer teče beseda vse bolj gladko, kjer se pojejo madrigali, šumi svila, kjer se uporabljajo pahljače, se razkazuje bogata oprema, in kjer so tudi kmetje, ki pridejo v graščino h kronanju neveste ali pa plesat, praznično oblečeni in veselo razpoloženi. Razen tega se dejanje zelo komplicira in tudi znatno podaljša zato, ker nimamo kakor v Micki opravka s samskim zapeljivcem, ampak z ljubezensko nenasitnim zakonskim možem, ki mu je postala ženina zvestoba dolgočasna, ki razpenja povsod svoje mreže in hoče priskladovati pri ženini sobarici, tik preden sklene le-ta zvezo z njegovim bivšim vrtnarjem, zdaj prvim lakajem. Medtem ko se Šternfeldovka in njen zaročenec brez hujših posledic in celo v korist obema lahko razideta, da se le srečno zavozljata Micka in njen Anže, je bilo treba v Veselem dnevu spraviti v pogon celo mašinerijo stranskih oseb, da reši baronica svoj zakon, da dobi Matiček neomadeževano nevesto in da najde tudi svoje izgubljene starše. Zaradi različnih prijemov, ki jih je zahtevalo na eni strani presajanje Richterja na drugi pa Beaumarchaisa, se je Linhart po dobro prmišljenem načrtu lotil najprej prvega. Šele ko je uspešno rešil ob predelavi razmeroma lahke tekstne predloge težavni problem slovenskega odrskega jezika, se je mogel z upanjem na uspeh lotiti globokih in zapletenih dramaturških premikov, ka-

kršne je zahtevalo Beaumarchaisovo besedilo, če naj bi resnično zaživel pred preprosto domačo publiko.

Ko je Linhart razpolagal z že nekajkrat preizkušenim igral-skim ansamblom, je mogel iti dalje kakor pred leti, ko sta skupaj z Zoisom prevajala laške kuplete. Zanj je napisal dva teksta, ju poslal na Dunaj v cenzuro, ju dal tiskati obema takratnima ljubljanskima tiskarnama, da bi šla reč hitreje od rok, sklenil sporazumno z laškim impresarijem Bartolinijem dogovor glede najema teatra ter se z Zoisovo moralno in gmotno podporo spustil v tekmo z nemščino, ki je imela deset in desetletja privilegiran položaj na ljubljanskem javnem odru. Tudi ta njegov strateški načrt je bil odlično zasnovan in mu je zato v celoti uspel. Družba prijateljev gledališča, ki so ji razen Linhartove žene in žene računskega uradnika Garzarollija pripadali zdravnik dr. Makovec, advokati dr. Repič, dr. Piller in dr. Mrak ter industrijec Desselbruner, je na večer 28. decembra 1789 zaigrala najprej nemško veselo enodejanko, Reichardovo Noč in naključje, potem pa še »Shupanovo Mizko, eno komedio v dveh akteh«. Gotovo ni samo prazna pohvala, če je poročevalec o tej predstavi v ljubljanskem tedniku zapisal, da je »že znana umetnost teh igralcev in igralk preslegla vsako pričakovanje« in da je slovenska veseloigra prepričljivo dokazala »da razpolaga tudi kranjski jezik s tako gibčnostjo, prožnostjo, z močjo in tako blagoglasnostjo, da se lahko prav tako oglašča iz Talijinih ust kakor ruščina, češčina in poljščina«. Pisec teh vrstic, za katerimi slutimo Zoisa, je omenil človekoljubno prizadevanje te družbe in z vsem poudarkom naglasil izredni predodni pomen uprizoritve. Uspeh krstne predstave je bil tolik, da je publika tudi pri reprizi napolnila hišo. Ni dvoma, da je Linhart nameraval spraviti na oder tudi Matička. To dokazuje že delo samo, a še bolj najdba partiture za glasbene vložke na Linhartov tekst, ki izpričuje velik talent njenega skladatelja Janeza Kr. Novaka. Ali je Linhartu uspelo uprizoriti še Matička ali ne in, če mu ni, kje so bili vzroki za to, so vprašanja, na katera z danes razpoložljivim gradivom ni mogoče odgovoriti. Upanje, da bo potrjena pol stoletja kasnejša Bleiweisova trditev, da je šel tudi Matiček že v Linhartovih časih čez ljubljanske odrske deske, je sicer majhno, a ne še čisto izgubljeno.

Kasnejše uprizoritve in ponatise obeh Linhartovih veseloiger spremljajo naše kulturno življenje od Vodnikovih in Prešernovih časov do danes in ga vsakokrat postavljajo v drugačno luč. Leta 1811 so ponatilsli Matička kot vajo za branje tistim Italijanom, ki bi se radi naučili slovenščine. Skoraj trideset let kasneje sta Prešeren in Smole z mislijo na ožvitev naše gledališke dejavnosti oskrbela novo izdajo Matička, in sicer v obeh takratnih črkopisih, to je v stari bohoričici in v prvi naši knjigi, tiskani z gajico. V re-

volucijskem letu se je ob uprizoritvi Veselega dne oglasila z odra zahteva po slovenski univerzi. Številne uprizoritve obeh veseliger na vseh koncih Slovenije so takrat obetale nove čase. V čitalniški dobi je bila posebno v čisljih Micka, toda z Bleiweisovimi preuredbami, Matička pa so se ob istem času nekako bali, ker se jim je zdel »predmet te igre preveč lahkomisljen«. Mar so bili naši takratni velmožje res tako sramežljivi, ali pa so se ustrašili lastnega pograma, ko so se spomnili, da so leta 1848 porabili Matička za revolucionarno agitacijo? Če izvzamemo nekaj slavnostnih predstav v zvezi z različnimi obletnicami, sta komediji v poznejši dobi stopili nekam v ozadje. Pomenljivo je, da je ljubljanska Drama pred zadnjo vojno igrala prevod Beaumarchaisove Figarove svatbe že v seziji 1920/21, Linhartov Matiček pa je bil uprizorjen šele v Gavellovi režiji 1935/36. Zato pa so se skušala Linhartu oddolžiti partizanska gledališča, po osvoboditvi pa sta postali naši pravi ljudski igri.

Če preprost človek naših dni uživa obe Linhartovi komediji, potem ju sodoživlja z vso neposrednostjo, ker so mu blizu značaj, presenetljivi in zabavni položaji, besedne igre itd. Izobraženega gledalca pa mika tudi starinska patina, položena v jezik, morda tudi slika patriarhalnih odnosov. Vsekakor izvira občutek ugodja pri enem in drugem iz doživetja pristnosti. Da, to je naš svet! Tu diha naša zemlja, to so njeni otroci s svojimi mislimi, čustvi, nagnjenji in stremljenji, z upom in strahom, z žalostmi in radostmi, zvitostjo in nerodnostjo, z zadregami in sproščenostjo, pač ljudje z našega podeželja. Sicer se je v marsičem način njihovega življenja izpremenil, v jedru pa so ostali isti in vsakdo od njih je živ človek. To je človek tistih notranjih razsežnosti in registrov, kakršen se je mogel razviti samo na naših tleh. In v tem je, mislim, trajna vrednost Linhartovih komedij.

Toda za to pristno podobo našega človeka tiči še marsikaj drugega, kar se izmika pozornosti sodobnega gledalca. Kako na primer danes reagiramo na položaj, ko Matiček ne razume tožbe samo zato, ker je napisana v nemščini? Ali pa vzemimo pravne primere, ki naj bi jih rešil baron. Mimo pravične Matičkove zadeve, ki bi se, če ne bi vmes posegla sreča, končala zanj usodno, se obravnava na primer odškodninska tožba, ker je podložnik na gospodovem zemljišču podrl leseno kajžo in namesto nje zgradil zidano hišo; a ker je bila kmetija še zmerom zakupna, naj bi se investitorjev dedič za kazen, ker se je potogeval za pravico, vtaknil do konca življenja v vojaško suknjo, njegovih sedem lačnih otrok pa naj bi šlo po svetu beračit. Ali pa vzemimo tisto besedovanje med omejenim pisarjem in zmedenim advokatom zoper kresije, ki so ščitile kmeta pred fevdalčevimi samovoljnostmi in onemogočala, da bi podložniku še naprej »leskovo pravico po hrbtu

dali«, ali njun protest zoper uvedbo šolstva, kajti, kadar bo kmet bolj izobražen, bo tudi konec njunega parazitskega življenja na račun ljudske nevednosti. Prav v črno pa je Linhart zadel, ko je županu Jaku položil na jezik besede, da se je treba gospodi, ki je vsa izprijena, postaviti po robu, ali pa ko se Matiček vprašuje, v čem je on kot služabnik slabši od gospoda, in ugotavlja, da, če vzameš baronu »dnarje, žlaho, ime,« če potegneš z njega »to prazno odejo« in ga postaviš »kje, koker je človek sam na sebi, tok ne bo vreden, da bi on meni služil.« S takšnimi mislimi je bil ob tistem času tudi pri nas zrak že močno prepojen. To vidimo na primer iz anonimnega članka, ki ga je poldrugi mesec po padcu Bastije prinesel sicer tako skromni ljubljanski lokalni tednik:

»Iz takšnih revolucij lahko resnično povzamemo, da so možje, ki naj bi bili prvi služabniki države, . . . torej oni, ki lahko odločajo o blaginji in sreči ljudstev, največkrat najhujši hazarderji. Takšni kralji, takšni knezi, takšni ministri so prav tako ljudje, kakor so drugi, in je meja, ki jo je sreča potegnila med njimi in osebami nižjega položaja, le v važnosti njih dejanj. Vodomet, ki brizga tri čevlje visoko, ni nič manj vodomet kakor tisti, ki nosi vodo sto čevljev v višino. Med njima ni drugega razločka kakor večja ali manjša pogonska moč.«

Kakor je pet let prej v Parizu ob Figarovih prevratnih besedah del publike sicer ploskal, zraven se pa v zadregi muzal, ker se je čutil sokrivega, še večji del pa hrumel v pritrdjevanju, tako je tudi naš Matiček govoril v imenu teptanih in trkal na vest mogočnih. Nič zato, če so bile te besede izgovorjene prezgodaj, da bi že takrat sprožile akcijo. Važno je, da so bile sploh in tako zgodaj izgovorjene, saj so se poslej prenašale iz roda v rod, dokler niso postale meso in kri.

In ker jih je pri nas prvi položil v besedno umetnino Anton Linhart, se ga naš rod še prav posebno hvaležno spominja.

Dr. Bratko Kreft

IZ RAZGOVORA Z DR. BRATKOM KREFTOM

Književnika in režiserja dr. Bratka Krefta smo pred slavnostno premiero njegovih »Krajskih komedijantov«, s katerimi začejemo jubilejne proslave ob dvestoletnici rojstva Antona Tomaža Linharta, naprosili, naj nam odgovori na nekaj vprašanj, v katerih smo izrazili željo, da namesto običajnega uvodnika dobimo od avtorja samega avtentično razlago dela in nekatera pojasnila. Dr. Bratko Kreft nam je ljubeznivo odgovoril na naslednja vprašanja:

1. vprašanje:

»Krajski komedijanti« predstavljajo v Vašem dramskem opusu pravo izjemo. Druga dela so težka, prepojena z grenkobo in ogorčenjem umetniškega izpovedovalca. Osebe v njih so razpete v usodne konflikte, a »Komedijanti« so polni vedrine, optimizma, humorja, duhovitosti in šarma. Kako to? Od kod ta razlika? Človek bi domneval, da je bilo obdobje Vašega življenja, v katerem ste »Komedijante« pisali, izredno srečno in da ste lahko delali v popolni sproščenosti. Ali bi hoteli povedati kaj o tem?

2. vprašanje:

Slovenska slovstvena zgodovina Antonu T. Linhartu dolgo ni priznala mesta, ki njemu in njegovemu delu v slovenski dramatikigr. Znano je, da ste bili Vi med peščico književnikov, ki je v času med obema vojnama Linharta kljub nasprotovanju — da se tako izrazim — habilitirala. Ali bi hoteli povedati kaj več o tem, o svojem sodelovanju s prof. dr. Kidričem, prof. dr. Koblarjem in prof. dr. Gspanom? Ali se Vam je že v tem času porodila misel, da napišete »Komedijante«?

3. vprašanje:

Ali bi hoteli nekoliko nadvorneje orisati dogodke ob proslavi 150-letnice rojstva A. T. Linharta z znamenitim Kidričevim slavnostnim govorom, in priprave na jubilejne slovesnosti, — v gledališču in izven njega?

4. vprašanje:

Da se vrnem h »Komedijantom«: dramaturška gradnja komedije je zelo zanimiva: v potek komedijskega dogajanja je organsko vključena »Županova Micka«. Geneza dela je jasna: okvirna zgodba je prerasla prvotno zamišljeni okvir in se razvila v samostojni organizem. Kaj menite o pripombi nekateri ocenjevalcev, da bi morda kazalo predstavo krajšati z nekaterimi črtami v »Županovi Micki«?

5. vprašanje:

Našo javnost — zlasti mlajšo generacijo — bi zanimala navedena priprava na prvo uprizoritev »Komedijantov«, ki jo je preprečila vojna (kaka tragična ironija usode: pri vseh ostalih delih ste imeli težave s cenzuro, a »Komedijante«, ki bi jim cenzura ne imela kaj očitati, je preprečila druga sila: napad na bivšo Jugoslavijo in okupacija). Kaka je bila tedaj zasedba? Za kdaj je bila predvidena premiera? Znana je tudi usoda knjižne izdaje oziroma že vlitiga stavka, ki je — kar je gotovo edinstveno v zgodovini našega tiskarstva — skrit pred okupatorji čakal štiri leta, da je po osvoboditvi knjiga lahko vendarle izšla. Našo javnost bi zanimala navedena tudi o tem. Ali bi jih hoteli povedati?

6. vprašanje:

Ali morete povedati, kdaj boste izročili javnosti »Apokaliptične jezdece«? SNG Maribor jih je letos — kot prej že nekatera druga gledališča — v svojem repertoarju napovedalo, vendar s pripombo, da še ni gotovo, ali jih boste dali iz rok. In Vaši drugi načrti na področju dramatike? Kako napreduje delo na predelavi Vošnjakovih dram?

1. Ne bi mogel reči, da je bilo obdobje mojega življenja, v katerem sem pisal »Komedijante«, kdo ve kako srečno, mirno in prijetno, saj sem jih napisal v letih 1939-40, ko se je začela druga svetovna vojna in ko tudi razmere v stari Jugoslaviji niso bile zame nič kaj rožnate. »Veliko puntarijo« so mi po generalni prepovedali, »Celjske grofe« pa je v Mariboru cenzura tako skazila, da sem po nekaj predstavah sporočil upravi, da ne morem dovoliti nadaljnjih uprizoritev in gostovanja v Ljubljani. Pri založbi »Hram« bi morala iziti moja knjiga potopisnih, literarnih in političnih razmišljanj »Doživel sem češkoslovaško«. Založba je izdala velik in lep prospekt, na katerem je bila tudi fotografija slovaškega naprednega in modernega pesnika Laca Novomeskega, ki so ga češkoslovaški stalinisti po informbiroju obsodili na več let težke ječe. Rokopis ni bil še niti končan, ko so ga že policijski agenti lovili po ljubljanskih tiskarnah, da bi preprečili tisk knjige, kar se jim je seveda tudi posrečilo. Zato je ostal rokopis torzo in še od tega torza se je med vojno precejšen del izgubil. Na levičarje se je bila huda borba s predhodniki stalinistične zdanovščine in tako se je ves blagor z leve in desne rušil na človeka. Z Linhartom sem se ukvarjal že kot slušatelj slavistike, saj sem v seminarju prof. Prijatelja bral svojo seminarsko primerjalno nalogo o Beaumarchaisovem »Figaru« in Linhartovem »Matičku«, kar je bila nemara sploh prva podrobnejša dramaturška primerjava teh dveh del. Že v sezoni 1938-39 sem opozoril ravnateljstvo Drame, da bi bilo prav, če bi se spomnili naslednjo sezono stopetdesetletnice Linhartove »Županove Micke«, saj se z njo začenja zgodovina naše novejšje dramatike in gledališča. Da bi se stvar pripravila tudi izven gledališča, sem na ta jubilej opozoril še prof. Kidriča in Gspana, za katerega sem vedel, da se že več let ukvarja s študijem Linhartovega dela. Leta 1938 je izdal v Cvetju iz domačih in tujih logov knjižico

Linhartovega izbranega dela z obširnim uvodom in beležkami, s čimer je pogumno in tehtno znova opozoril nanj.

Že leta 1932 je izšel v Slovenskem biografskem leksikonu sestavek prof. Koblarja, ki je z izredno pronikavostjo, globokim razumevanjem in živo oznako ustvaril prvo pravilno in pravično podobo tega našega najznamenitejšega razsvetljenca, svobodomisleca, dramatika, pesnika in zgodovinarja. Takoj, ko sem sprožil v gledališču predlog o proslavi stopetdesetletnice prve uprizoritve »Županove Micke«, sem po večkratnem branju začel razmišljati, da bi ji napisal še nekakšen dramski okvir. Nekaj takšnega je napisal nekoč že Fran Govekr, kar pa me ni zadovoljilo. Svojo zamisel sem zaupal prof. Kidriču, ki me je opogumil, da sem začel podrobneje študirati zgodovinsko gradivo. Pri oblikovanju gledališkega in družabnega življenja tiste dobe mi je bila v izredno pomoč temeljita študija prof. Stanka Škerlja o italijanskih gledaliških predstavah v 18. stoletju pri nas. Med študijem so se sproti porajali novi prizori. Tako je iz prvotno zamišljenega ozkega okvira zrastle celovečerna komedija, katere namen je prav toliko slavnostni kot komedijski, saj je njen glavni smoter — z veselo, humorno, a zavoljo tega nič manj globoko ljubeznijo izpričati hvalo in priznanje Linhartu in vsem tistim, ki so nam s svojim delom utemeljili novejšo dramatiko in gledališče, hkrati pa z njunega področja manifestirali za svoj jezik in ljudstvo.

Do proslave stopetdesetletnice »Županove Micke« je kljub omejenim prizadevanjem Koblarja, Kidriča in Gspana še vladala okoli Linharta velika skepsa in celo omalovaževanje pri večini naših kulturnih krogov, čeprav se je tudi prof. Slodnjak v »Slovenskem slovtvu« (1934) zavzel zanj. Konservativna literarna zgodovina prejšnjih časov je prenišljeno uveljavljala le Valentina Vodnika, Linharta pa, ki je bil svobodomislec, omalovaževala in označevala predvsem le kot prevajalca — stališče, ki je danes, ko upravičeno štejemo Linharta med svoje klasike, za vselej premagano. Toda leta 1939 še ni bilo tako. Tudi v gledališču je večina gledala na moj predlog o proslavi s skepsjo. Če bi ga ne zagovarjal tako fanatično in če bi za stvar ne pridobil svojega učitelja prof. Kidriča, bi stvar ne uspela tako prelomno, kakor je. V gledališkem vodstvu so majali z glavo, ko sem dejal, da hočem uprizoriti »Županovo Micko« tako, kakor jo je napisal Linhart — brez slednje modernizacije jezika. Hotel sem, da spregovori »Županova Micka« tako kakor pred stopetdesetimi leti z vsem svojim dolensko-notranjsko-gorenjskim jezikovnim »potpourijem«, čeprav sem kmečke vloge v izgovarjavi barval predvsem gorenjsko. Moram reči, da so se igralci po nekaj vajah hitro ogreli za zamisel in tudi ustvarili mično predstavo, ki ni imela le uspeh, marveč je dosegla svoj namen: potrdila je pred široko javnostjo, kar so novejši linhartoslovci trdili. Uvodni govor prof. Kidriča, v katerem je označil uprizoritev »Županove Micke« v Stanovskem gledališču 28. decembra 1789 kot revolucionaren dogodek v naši zgodovini, je »ex cathedra« dokončno Linharta ustoličil. Tako je bil led prebit, čeprav mi ni uspelo, da bi že v naslednjih sezonah uprizoril še »Matička«, kakor sem si želel. To mi je preprečila tudi okupacija, saj sem se moral kmalu po premieri »Hamleta« zaradi domačih denunciantov in okupatorske policije kot »trgovski potnik« umakniti v Rim, kjer sem živel nekaj časa neopaženo pod zaščito profesorjev slavistov Mavera, Salvinija in Lo Gatta. Gmotno mi je ta neprosto-voljni umik na predlog in intervencijo prof. Kidriča omogočila filozofska fakulteta z ostanki Turnerjeve štipendije, ki mi je bila priznana že jeseni 1940. leta, a na protest prof. Ehrlicha odložena.

Krstno predstavo »Krajskih komedijantov«, za katero je bil v ti-skarni že postavljen letak — en odtis hranim — je najprej pre-prečila vojna, jeseni pa okupatorska cenzura. Prof. Urbani jo je sicer skušal rešiti, toda politično in moralno negativni referat, ki ga je o »Krajskih komedijantih« napisala neka slovensko-italijanska konservativna uradnica, je bil odločilnejši. »Krajski komedijanti« so bili prvo slovensko gledališko delo, ki ga je okupatorska cenzura s prišepetavanjem domačih denunciantov prepovedala. Prof. Urbani mi je zaupno pokazal tudi omenjeni referat. Nikolj ne bom pozabil stavka, v katerem je ta renegatka med drugim opozarjala fašistično oblast, da avtor s figuro pevke Suzane Maranezi žali nacionalni čut, ker Italijanke niso takšne, kakor je od avtorja prikazana Suzana Maranesi... Vprašal sem prof. Urbanija, če je on istega mnenja. Dejal je, da ne, da pa spričo tako »izčrpnega negativnega referata« ne more nič, kar sem mu res lahko verjel, zlasti še, ker sem bil kot avtor dovolj kompromitiran že prej, kar so dokazovali akti ljubljanske policije, ki so vsi prišli srečno v roke okupatorske policije. Pokojni dr. Kante, ki se je povezal z OF, mi je v začetku septembra dejal, da zame ne bo obstanka, zlasti še, ker je bilo z mojim zdravjem tudi že precej slabo. Istega mnenja je bil tudi prof. Kidrič in s pristankom političnega foruma, ki ga je pri razgovoru zastopal v ilegali živeči Prežihov Voranc, sem se umaknil v Rim, kjer so me po osmih mesecih vendarle staknili in aretirali. Moje gledališko delo je bilo pretrgano skoraj za pet let, »Krajski komedijanti« pa so doživeli krstno predstavo šele osem let potem, ko so bili napisani. Uprava gledališča je imela že v stari Jugoslaviji težave zaradi mojih del, režij in aretacij pri oblasti. Zato je bilo tudi njeno prvo vprašanje po umetniško pozitivnem referatu dramaturga Vidmarja jeseni 1940. leta: »Pa ni nič marksističnega notri?«... Danes se sliši to humoristično, takrat pa je bilo zelo resno.

Že zgoraj sem omenil, da so bili »Krajski komedijanti« od vsega početka namenjeni kot okvirna igra k »Županovi Micki«, da bi skupaj z njo dali celovečerno predstavo. To misel je potrdila v meni že proslava njene stopetdesetletnice, ko smo jo morali pri reprizah igrati skupaj s Smoletovim »Varhom«, ki je vsebinsko in stilno do-cela drugačna igra. »Županova Micka« je integralni del »Krajskih komedijantov«, čeprav je zaradi tega predstava nekoliko daljša, toda osemindeset do sedanjih uprizoritev našega gledališča priča, da njihova dolžina ni ovira. S tem namenom so bili sploh napisani in da bi okvir bil tudi jezikovno stilno enoten z njo, se je avtor potrudil, da je svoje besedilo napisal v istem jeziku, kar vsekakor ni bilo lahko delo. Če bi mu ne šlo za to, bi napisal komedijo v modernem jeziku zgolj okrog dogodkov, ki so spreminjali prvo uprizoritev, a brez »Županove Micke«.

Ko so šli pred vojno »Krajski komedijanti« na cenzuro, nismo bili prepričani, da bodo šli gladko skozi, ker smo poznali metode in stališča. Čeprav se zdijo danes kar nekam nedolžni, vendarle nekatera mesta dovolj jasno izpričujejo Linhartovo svobodomiselnost in če drugega ne, vsaj politično opozicionalnost, kar Linhart dovolj jasno pove v zadnji podobi tretjega dejanja. Tudi med dialogi je tu in tam kakšen »sršen«, kakor na primer »Vrana vrani ne izkavsne oči, Krajnc Krajnci pak!«, kar pravi v prvem dejanju frajgajst dr. Repič, Linhart pa zine v drugem dejanju še bridkejšo: »Človeka z brihto spravijo per nas kaj hitru na krvavu rihto!« Toda to so bili časi, ko so se razmere in cenzura že precej zrahljale, saj se je stara Jugoslavija kot trhla stavba začela rušiti tudi v sami sebi.

Ob tej priliki bi pa rad povedal še nekaj o dramaturški plati »Krajnskih komedijantov«. Niso pisani le jezikovno v stilu in »napakah« Linhartovega jezika ter ostalih razsvetljencev, marveč se tudi dramaturško naslanjajo na njegovega »Matička«. Zaradi treh pevskih »vložkov« imenujejo nekateri igro »vodvil« ter prenašajo danes ta pojem nekam drugam, kajti poleg sta tudi Beaumarchaisov »Figaro« in Linhartov »Matiček« le vodvil, ker so v obeh pevski vložki in oba se končata s kupleti. V drugem dejanju zapoje Cherubin »romanco« v osmih kiticah, Figaro sam »seguedillo« v dveh kiticah, v četrtem dejanju pa zapojeta dve kmečki dekleti in učitelj glasbe Bazil. Zaključni kuplet, ki nosi v izvirniku oznako »Vaudeville«, kar je nekoč pomenilo satirično-pevski vložek, ima kar deset kitic po sedem vrstic. Vsaka izmed glavnih oseb poje po enega. Ko sem pisal »Krajnske komedijante«, sem si dramaturško-tehnično vzel za zgled »Figara«, ki je vendar ena izmed najboljših »razsvetljenskih« komedij, če že ne najboljše. Prav tako sem se dramaturško zgledoval po »Matičku«, zlasti še, ker sem hotel oživeti eno Linhartovo in eno Zoisovo pesnico, ki sem ju tudi vpletel v prvo dejanje. Pesnica »Fantji! En lep cvet je ta...« je zares Linhartova (odnosno Linhartov prevod ali »ponašitev« kakšne italijanske predloge), kitica »Joj, dekleta« pa bi naj bil Zoisov prevod. Teh dveh torej nisem jaz »skupaj spravil«, vložil pa sem ju v igro, da bi ju oživil skupaj z njunima avtorjema. Ker sem se tudi pri zaključku komedije hotel držati načina, kako Beaumarchais zaključuje svojega »Figara« in po njem tudi Linhart »Matička«, sem pač moral v Linhartovem stilu in jeziku zložiti besedilo za zaključno petje. Vsekakor sem se pri tem zgledoval bolj po Linhartovih stihih v »Matičku« kakor po Beaumarchaisovih. Napisani pa niso zgolj za zabavo, marveč tudi v spomin Zoisu in vsem razsvetljencem iz njegovega kroga, Matičkova kitica pa ima tudi rahlo satirično ost. Takšna je torej »vodvilnost« moje komedije, katere glavni namen je biti — vesela, humorna, linhartovska hvalnica utemeljitelju novejšje slovenske dramatike in gledališča, vsem razsvetljencem, prav tako pa slovenskemu jeziku in slovenski gledališki umetnosti sploh. Študij izvirnih in prevodnih del naših razsvetljencev me je marsikje navdihnil tudi s humorjem, ki ga je žal tako malo v naši novejšji književnosti, kar je zapisal že Oton Župančič v sojem eseju »Adamič in slovenstvo«. Tisti odstavek, kjer govori o smehu in humorju, je klasičen. Tudi ta me je bodril, ko sem pisal svojo komedijo, ki bi naj bila kljub nekaterim satiričnim mestom kar se da humorna in optimistična ter prav nič žolčna in gnevna, kakor so »Kreature«, čeprav je tudi v njih dovolj komedijskega, kar so zlasti dokazale uprizoritve v Pragi in Trstu.

Kar se tiče tiskarniškega stavka »Krajnskih komedijantov«, je njegova usoda bila res edinstvena v naši zgodovini, kakor pišete. Knjiga bi bila morala iziti konec maja 1941 pa je njen izid prav tako kakor krstno predstavo preprečila vojna in okupacija. Tiskarnar Veit je stavek spravil v prvem nadstropju svoje tiskarne in ga kar se da »zakamufiral«. Menda ga je prekril z drugimi, »nedolžnimi« in za okupatorja manj sumljivimi stavki. Stavek »Krajnskih komedijantov« je bil zelo težak, saj je bil precejšen kup svinca. Zato se je aeko noč zrušil strop pod njim. Izvirni tipkopis z dopolnitvami in popravki mi je nekaj tednov po okupaciji vrnila Tončka Kunčič-Gerčarjeva. Pretihotapila ga je v nedrjih čez nemško-italijansko demaršacijsko črto in mi ga nekega jutra prinesla na stanovanje. Nikoli prej se nisva videla ne poznala in če se prav spomnim, se tudi pozneje nisva več videla. Kakor tiskarnarju Veitu tako sem dolžan zahvalo

tudi njej, ki je tvegala takšno tihotapstvo v tistih težkih dneh, ko je po naključju ušla mimo straže brez telesne preiskave, ker bi sicer imela, če ne drugega vsaj neprijetnosti, ako bi jo pri tihotapstvu ujeli. Pozabiti pa ne smem niti znamenitega slovenskega slovnika dr. Antona Breznika, ki je s tako pozornostjo in ljubeznijo ocenil jezikovno plat »Krajskih komedijantov«. Z dvakratnim strahom sem šel k njemu, ki ga je odbor Slovenske matice sporazumno z menoj naprosil, da naj kot strokovnjak, zlasti pa kot poznavalec Japljevega jezika, kritično pregleda jezikovno plat mojega dela, ker ta ali oni »krajski gospod« ni imel zaupanja, da bi pisatelj iz »vzhodnega Štajerja«, rojak Miklošiča, Vraza, Volknera, Meška in še mnogih drugih, zmogel napisati igro v stari, čeprav knjižno umetni linhartovski »krajski šprahi«. Dr. Breznik si je vzel najprej štiritedenski rok, da pregleda tipkopis, toda že četrty dan zjutraj je telefoniral, da je komedijo prebral in da lahko pridem popoldne k njemu na razgovor. S študijem dramatike se ni nikoli posebej ukvarjal, kakor mi je dejal, vendar je delo prebral z zanimanjem. Že to, da je delo prebral tako hitro, ker ga je že sredi prvega dejanja začelo tudi vsebinsko in ne le jezikovno zanimati, je bilo priznanje. Njegov stanovski tovariš dr. Ehrlich me je nekaj mesecev prej razglasil na seji unverzitetnega senata za nevarnega »komunističnega terorista«, ki ne sme dobiti Turnerjeve štipendije. Za to podrobnost dr. Breznik bržkone ni vedel, a niti ni bila potrebna, saj je bilo drugih glasov dovolj, toda kljub temu me je sprejel lepo, domače in lahko rečem: hkrati svetovljansko in slovensko, kakor Japelj, ki seže frajgajstu Linhartu v tretjem dejanju prijateljsko v roke. Doživel sem kot priznanje za »Krajske komedijante« izredno čast, kakor so mi pozneje povedali, da me je po daljšem razgovoru peljal iz svoje delavnice, v kateri mi je pokazal svoj Pleteršnikov slovar, ves popisan z dopolnilnimi besedami in izrazi, v spalnico. Tam mi je pokazal podobo svoje matere in domačije. Rekli so mi, da je to storil redkokomu. V mojem besedilu je našel le šest ali sedem »modernizmov«, kar je bilo vsekakor priznanje za Prieka, ki se je moral vse leto učiti Linhartovega jezika, da je mogel v njem napisati svojo komedijo. Da bi si prisvojl tudi melodijo takratnega knjižnega jezika, sem se med drugim učil posamezne odstavke iz Japljevih pridig na pamet in glasno »pridigal« v svoji sobi — na začudenje nekaterih prebivalcev sosednjega stanovanja. Da bi mi hitreje šlo, sem najprej začel pisati prvo dejanje v sodobnem jeziku, ker sem nameraval pozneje vse prestaviti v Linhartov jezik, toda že sredi dejanja sem nameravo opustil, ker kar nekam ni šlo. Stari jezik mi je dajal več inspiracije za dialog in humor. Zato sem pisanje spet odložil in se ga z vnmom učil naprej. Ponovno sem prebiral Trubarja, Linharta, Makovičeve in Vodnikove bukve za bašičstvo, Japljevo biblijo, Pohlina in tako dalje. Pisal sem si poseben slovar z izrazi, frazami in figurami ter še sam koval fraze v duhu starega jezika, dokler ga nisem tako obvladal, da sem lahko sedel k mizi in začel v njem pisati. Bilo je naporno delo, ki je zahtevalo precejšnjo vztrajnost in gorečnost. Isto sem ponovil, ko sem predelaval in »dopesnjeval« Levstikovega »Tugomera«, saj sem se moral prav tako najprej naučiti Levstikove »starioslovenščine« in stihla, kar je bilo nemara še težje, ker sem moral napisati okrog tisoč novih verzov, ki pa se — kakor so rekli — docela zlivajo z Levstikovimi. Vsaj s te literarno-filološke strani torej nisem čisto zatajil, da sem Miklošičev rojak, čeprav mi zlasti pri govoru radi uhajajo prleški samoglasniki in poudarki.

O »Apokaliptičnih jezdecih« pa le toliko: kadar bodo, bodo. Da

še niso bili, ni bila krivda le na meni. Pri Vošnjakovih dramatskih delih mi gre predvsem za »Dr. Dragana«, našo prvo pomembnejšo izvirno domačo meščansko dramo, ki je po krivici zapostavljena, čeprav je marsikaj v njej, kar jo dela za našo biedermaijersko »piece larmoyante«, vendar ima nekaj dialogov (predvsem v drugem dejanju), ki so najboljši, kar jih je bilo v naši meščanski drami napisanih pred Cankarjem. Srbsko gledališče je letos slavilo Sterijo Popovića zaradi njegovih komedij. Če bi pri nas čutili isto ljubezen do nekaj del naše starejše dramatike, bi morali priznati, da Vošnjak v »Dr. Draganu« ni nič manjši dramatik. To pa se da dokazati le z uprizoritvijo — podobno kot nekoč za »Županovo Mleko«. Nemara niti ni potreben tako globok dramaturški poseg kakor pri »Tugomeru«... Kdaj bom mogel to uresničiti in dokazati, ne vem. Zdravje spet ni najboljše, poleg tega pa je treba za literarno delo še miru in časa — vsega tega pa že več let nimam v tisti meri, kakor bi bilo potrebno, če bi hotel končati vsaj del načrtov in konceptov.

Kreftovi „Krajnski komedijanti“

Ali naj beremo dramska dela? To vprašanje je bilo že mnogokrat postavljeno in nanj so odgovarjali razni književni in gledališki teoretiki. V dobi klasicizma, v času, ko so vedno znova izhajale tragedije in komedije Racina, Cornella, Moliera, Shakespeara in drugih, si tega vprašanja sploh niso zastavljali. V tistih časih so brali dramska dela tako kakor vse druge književne vrste. Dramska dela — takrat so jih povečini pisali v vezani besedi — so imela s svojimi dialogi celo poseben mik. Seveda so jih brali tudi tisti, ki so jih lahko gledali na odru. To niso bili časi neugnanega hlastanja po novem. Ljudje, ki so določene tragedije ali komedije zelo dobro poznali iz knjig, so tem bolj uživali uprizoritve na odru. Ni jim šlo za to, da jih dejanje na odru preseneča, da jim odkriva neznano; čim močnejša je bila uprizoritev, tem bolj so uživali znano vsebino. Pri tem so lahko primerjali svoje predstave z odrskimi.

Vsak dober bralec si namreč pri prebiranju dramskega dela priredi v fantaziji svojo »predstavo«, »zrežira« delo in »zasede« vloge tako, kakor on umeva in doživlja to delo. Prav v tem je tisti poseben mik, ki nam ga nudi branje dramskih spisov. Ali je danes to docela izumrlo? Res je, vse preveč se nam mudi, tako redkokdaj se utegnemo docela zatopiti v berilo in si ob njem ustvarjati svoj domišljjski »teater«. Morda je tempo naših dni nemalo pripomogel do tega, da redkokdaj beremo dramska dela in da književnost te vrste nima na trgu nič kaj velikega uspeha. Nemara so tudi še drugi vzroki. S filmom se je duševno življenje mnogih ljudi usmerilo v gledanje, z radiom v poslušanje; prihajajoča televizija bo oboje združila. In trenutki samotnih razmišljanj in globokih užitkov ob knjigi? Teh ne more nič nadomestiti, zanje je še vedno treba najti kaj časa.

Te misli kajpada niso nove, a so zmerom znova »aktualne«, pa so mi prišle najprej v pero, ko sem sklenil, da napišem nekaj vrstic v prid knjigi Bratka Krefta »Krajnski komedijanti«, ki jo je »na svitlo dala Matica Slovenska«. Medtem smo lahko to komedijo iz

časov, ko se je pripravljaj v Zoisovih salonih slovenski narodni preporod, ponovno videli na odru; vsi, ki smo jo gledali, vemo, da je bila uprizorjena z lepim uspehom. Ali pa so vsi, ki so jo doživeli na odru, kdaj segli tudi po knjigi in »Krajske komedijante« pozorno prebrali? Ali jih ne bi brali tudi tisti, ki niso imeli priložnosti, da bi to komedijo videli na odru? Verjemite mi, da je to priporočljivo za te in one; vsak bo užival po svoje. Gledališkim gostom bodo nad stranmi te knjige oživeli na pol pozabljeni prizori z odra, »čiste« bralce pa utegne zamikati, da si napravijo »predstavo« v svoji domišljiji. Mar menite, da je to nepotrebna potrata časa, ki ga imamo vsi tako malo? Ne, fantazijske vaje so zelo koristna zadeva; domišljijo je treba gojiti in razvijati; dušeslovci bi lahko povedali, kako potrebna je človeku in kako koristna družbi. Toda ne gre samo za te skrivne igre s fantazijo. Kreftova komedija »Krajski komedijanti« ima prav poučno in nič manj zabavno vsebino; bralec ali gledalec se mahoma znajde v svetu naših preporoditeljev, gleda z njihovimi očmi, govori z njihovo besedo. Da, tudi z njihovo besedo, zakaj dr. Bratko Kref je to komedijo spisal v jeziku začetnika slovenske dramatike Antona Linharta. In ta jezik ima svoj čar; treba je samo nekoliko čuta za take jezikoslovne dragocenosti, čuta, ki spominja na ljubezen do starin.

Cela vrsta znanih oseb nastopa v tej komediji. Odkriva se nam okolje, v katerem se je rodila Linhartova »Županova Micka« in začela danes že lepo shojeno in kar razveseljivo razvito pot slovenskega gledališča. Rojstvo slovenske drame, rojstvo modernega gledališča v naši besedi! In koliko jih je bilo prisotnih pri tem »rojstvu«: učenj baron Zojs, njegov somišljenik na poteh francoskega razsvetljenstva, dramatik in zgodovinar Linhart, pa trije ljubljanski advokatje, rano-celnik Makovic, fajmošter na Ježici Japel, »spevorečnik« Valentin Vodnik in navsezadnje dva visoka gospoda: škof Brigido in grof Hohenwart, da ne omenjam zalih laških dam, ki zaidejo v to izbrano ljubljansko družbo »v lejti ta hude francoske prekucije 1789 v mescih Kozapersk, Listovgnoj inu Gruden«.

Vonj naše preteklosti je v tej knjigi, svit našega preporoda, dih naroda, ki se drami v novo življenje, ker ni maral poginiti v suženstvu fevdalne gospode. Bratko Kref je s »Krajskimi komedijanti« napisal komedijo, ki ima vse odlike, da uspešno zaživi na odru, in vse dobre lastnosti, da jo lahko uživamo v knjigi. Zato ne bi bilo prav, če bi naše občinstvo pozabilo na to knjigo Slovenske Matice. Dejal bi, da sodi Kreftova literarno in dramsko enakovredna podoba slovenskega preporoda med knjige, ki bi morale biti na knjižni polici vsakega ljubitelja slovenske besede. Med drugim tudi zaradi tega, ker ima tu naša beseda častitljivo patino in ker slišimo iz knjige prijetne pogovore v najzlahtnejšem preporodnem krožku — pri žigi baronu Zoisu. In tudi zato, ker je njen glavni junak Anton Tomaž Linhart, mož, ki je prvi seznanil Slovence z domačo boginjo Talijo.

B. Borko

LJUBLJANSKE UPORIZORITVE LINHARTOVE KOMEDIJE
»ŽUPANOVA MICKA«

Z uprizoritvijo svoje komedije »Županova Micka« je dramatik Anton T. Linhart začel obdobje izvirne slovenske dramatike, kot režiser prve predstave pa hkrati tisto obdobje novejšega slovenskega gledališča, ki je doseglo svoj prvi višek v ustanovitvi stalnega in poklicnega slovenskega gledališča. Četudi izkazuje čas nekaj desetletij po prvi predstavi »Županove Micke« 1789, kakor da bi bilo zanimanje za slovensko gledališče skoraj popolnoma zamrlo, se vendar kakor rdeča nit vleče ves čas prizadevanje za ustanovitev stalnega slovenskega gledališča na osnovi dramske in gledališke tradicije, ki jo je utemeljil prav Linhart in ves Zolsov krog. Ustanovitev osrednjega slovenskega gledališča je vezana na prvo uprizoritev »Županove Micke«, osrednje slovensko gledališče se kratkomało začenja s to uprizoritvijo. Če hočemo zato podati pregled uprizoritev te Linhartove komedije, ne grešimo prav nič, če za osrednje slovensko gledališče v Ljubljani začnemo vrsto njegovih predstav prav s predstavo 28. decembra 1789, jo nadaljujemo z uprizoritvami Slovenskega društva v Ljubljani, Čitalnice prav tam in naпослед Dramatičnega društva, ustanovljenega z namenom, da pripravi Slovincem stalno gledališče.¹

Pregled uprizoritev »Županove Micke« v tem okviru nam poda naslednjo podobo:

Sezona	število predstav	Sezona	število predstav
1789/90	2	1899/900	2
1848/49	2	1905/06	2
1863/64	1	1939/40	9
1869/70	1	1944/45	5
1871/72	1	1947/48	12
1872/73	1	1948/49	36
1881/82	1	1949/50	18
1883/84	1	1951/52	24
	odnos 10		skupaj 118

Od ustanovitve Dramatičnega društva v Ljubljani dalje so v zgornjem pregledu s a m o uprizoritve na osrednjem slovenskem gledališču v Ljubljani. Upoštewane pa so uprizoritve te komedije v Slovenskem narodnem gledališču na osvobojenem ozemlju, ker je iz tega gledališča izšlo novo SNG v Ljubljani s sezono 1945/46. Upoštewane so od sezone 1948/49 naprej uprizoritve »Županove Micke« v okviru Kreftove komedije »v treh aktih, katera Linharta inu »Županovo Micko« tiče« (Krajnski komedijanti), ker je pri tem uporabljeno v celoti Linhartovo besedilo, ki ga bo — kakor se zdi — kar težko od zdaj naprej iztrgati iz okvira izvirne Kreftove zasnove in izvedbe.

Statistični pregled izpričuje, da so igrali »Županovo Micko« v diletantskem, ljubiteljskem in polpoklicnem obdobju slovenskega osrednjega gledališča 10 krat, v poklicnem obdobju od sezone 1899/900 naprej 108 krat; če odštejemo uprizoritve v okviru Kreftove komedije, pa 30 krat. Do 60-letnice slovenskega osrednjega gledališča (1952/53) izkazuje »Županova Micka« 40 predstav, torej nekaj več, kakor komedija o Matičku v istem obdobju. V obdobju do 1899/900 so »Županovo Micko« uprizorili večkrat, ker jim je v tedanji razvojni stopnji gledališča prijala dvo- ali celo enodejanska komedija, ki po številu

nastopajočih oseb in po ureditvi scene ni zahtevala večjih naporov. Medtem je bilo treba za Matička številnejše osebje, številnejše izpremembe in že časovno več študija besedila. Zato uprizoritve »Županove Micke« v tem obdobju niso bile priljubljene samo v Ljubljani, temveč po vseh diletantskih odrih širom Slovenije.

Vsekakor je »Županova Micka« doživela svojo prvo uprizoritev po docela poklicnem igralskem osebju v Ljubljani prej kakor »Matiček«. »Matičkova« uprizoritev v Ljubljani 1898/99 je bila še s polpoklicnim osebjem, uprizoritev s poklicnim osebjem je sledila v Ljubljani šele 1934/35 (pač pa so s poklicnim igralskim osebjem uprizorili »Matička« v režiji Rada Železnika v Mariboru že 1919/20).

Pregled uprizoritev obeh Linhartovih komedij izkazuje v dveh časovnih obdobjih izostanek uprizoritev. V obdobju med 1790 in 1848 nam je izostanek — kolikor imamo doslej podatkov — razumljiv iz razvoja naše politične in kulturne zgodovine. Nerazumljiv nam je izostanek uprizoritev po letu 1920 pa do 1934. V tem obdobju se je zanimanje za Linharta in njegovi komediji docela pritaljilo in priti je morala v slovensko osrednje gledališče nova generacija, ki je poživila zanimanje zanj, odkrila njegove idejne globine ter naposled na čelu z dr. Fr. Kidričem ugotovila Linhartovo mesto v zgodovini slovenskega gledališča.

Zabeleženo je že bilo, da sta se Linhartovi komediji pojavljali na raznih slovenskih odrih in gledališčih v različnih, za Slovence važnih zgodovinskih in prelomnih obdobjih. To velja zlasti še za uprizoritve »Županove Micke«. Primerjaj njeni prvi uprizoritvi v letu velike francoske revolucije, nato njeni časovno drugi uprizoritvi v letu marčne revolucije 1848! Tudi pozneje se še nekako vzdržuje ta tradicija uprizoritev v pomembnih letih: uprizoritev v letu 1864 nosi vsa znamenja uprizoritve v čitalničnem obdobju slovenskega osrednjega gledališča, toda z važnim poudarkom, da se pri tej uprizoritvi in njej podobnih zbira kader diletantov, ki se dve leti pozneje z navdušenjem oprime zamisli o ustanovitvi Dramatičnega društva, izbranega za to, da ustanovi stalno slovensko gledališče po idejni osnovi Mladoslavencev in njih duševnega očeta Frana Levstika.

Upravičeno so se »Novice« pri uprizoritvi 1864 sklicevale na dejstvo, da gre za uprizoritev 74 let stare slovenske komedije, ki da je bila s to uprizoritvijo tretjič »oživljena«. Toda časovni razpon med tremi uprizoritvami komedije 1789, 1848 in 1864 je imel za posledico, da se je že trikrat izmenjal diletantski in ljubiteljski ansambel, ki je nastopal pri teh uprizoritvah in da je bila šele generacija iz uprizoritve 1864 tista, ki je dočkala ustanovitev slovenskega stalnega gledališča v Ljubljani.

Uprizoritev v letu 1869 je bila prva po ustanovitvi Dramatičnega društva v Ljubljani. Predstavo je režiral Nollj in zbral za vloge igralce-diletante in ljubitelje izmed igralskega kadra Čitalnice ter jih izpopolnil z močmi, ki so od zdaj naprej sodelovale pri predstavah Dramatičnega društva. Podobnega značaja sta tudi uprizoritvi v sezonah 1871/72 in 1872/73, tik preden je Nollj zapustil Ljubljano in se je ansambel v znamenju splošne gospodarske stiske začel razhajati.

Dokaj značilni sta uprizoritvi v sezonah 1881/82 in 1883/84. Tudi ti dve uprizoritvi imata svoj pomen, ker je po začasnem prenehanju slovenskih predstav 1879 dr. Josip Starč z največjimi napori zbiral nove diletante in jih skušal z nekaterimi prejšnjimi igralci strniti v nov delavoljen, četudi še diletantski ansambel. Igralci tega novega Starčevega ansambla, ki so še dolgo časa pozneje povezovali to svoje začetno igralsko prizadevanje s poznejšo rastjo slovenskega

osrednjega gledališča prav do najnovejšega časa (Danilo, Danilova, Zvonarjeva itd.), so začeli nastopati že leto prej. In mladi dr. Ivan Tavčar, ki je za umrlim Jurčičem prevzel urejevanje Slov. Naroda, je navdušeno pozdravil uprizoritev Ogrinčeve veseligre »V Ljubljano jo dajmo!«, češ da je zdravi humor tega izvirnega dela očaral »tudi danes« občinstvo, in izrekel željo, »da bi kmalu zopet kako domačo igro (morda Županovo Micko?) videli na odru. Uže noša slovenska ogreje gledalca srce, tako da ne opazi pomanjkljivosti, ki jih nasproti gosposkeji obleki le prehitro zasači!« Želja se je dr. Tavčarju izpolnila še v isti sezoni marca 1882. Ponovno uprizoritev »Županove Micke« je Slov. Narod spretno izrabil, da bi navdušil pristaše slovenske stranke, tačas v hudem boju z nemčurji in vladajočimi Nemci. V posebnem listku slovenskega dnevnika je skušal listkar orisati napore Slovencev za svoje gledališče, uporabljajoč zgodovinske podatke in izvajajoč: »Včeraj se je predstavljala na odru ljubljanskega gledališča slovenska igra, katera bode čez malo let obhajala 100-letnico svojega prvega predstavljanja in izvrstnega uspeha. Iz tega razvidimo uže, da se v ljubljanskem gledališču slovenske igre ne predstavljajo stoprv od 1862. leta, kakor nam očitajo naši nasprotniki, temveč da so se predstavljale slovenske drame že pred 100 in več leti...«

Tako je »Županova Micka« v tem časovnem obdobju pomenila skoraj več kot navduševalna budnica in predoren vzklík k strnitvi narodnih vrst v boju za narodne pravice. Če izvzamemo kritika, ki se je že leta 1848 obregnil ob jezik, njega čistost in krepkost v »Županovi Micki«, komedija dosihmal še ni doživela doklonitve iz kakršnega koli razloga. To je bilo pridržano gledališkemu poročevalcu »Slovenca« ob uprizoritvi 1884. Predstava zaradi lepega vremena ni bila posebno dobro obiskana, poročevalec je sicer pohvalil igralce in igralke, češ da so storili, »kar se je iz primitivne, sedanjim razmeram in vzbujenemu razumu slovenskega občinstva v glavnem mestu povsem ne več primerne, za prvotne razmere našega naroda pisane in za prvo dobo njegovega duševnega probujanja namenjene igre storiti dalo. Igra se je za Ljubljano postarala, prekipela so jo druge sedanjemu duševnemu razvitju priličnejše. Občinstvo, ki je z rosnim očesom gledalo »Marijano«, ki je s svetim navdušenjem opazovalo mladostni ogenj umetnila v »Trnje in lavor«, in ki je z občudovanjem dvakrat »Zapravljivcu«² ploskalo, to občinstvo nikakor ne more biti zadovoljno s priprosto, za čitalnični oder namenjeno igro »Županova Micka«. V dokaz tega bila je praznota na galeriji, ki je z votlimi, udertimi očmi doli gledala. In vendar je občinstvo tudi malenkost za ljubo vzelo in ploskalo spretnosti igralnega osebja...« Zdi se, da izhaja kritika »Županove Micke« v citiranem obsegu iz vrst bližnjih znancev Jakoba Alešovca, »narodnega« pisatelja, prevajalca, prirejevalca in dobavitelja raznih dramskih besedil za »Dramatično društvo«, če ne prav od njega, ker poročilo v nadaljnjem hvall nekli uprizorjeni Alešovčev prevod, ob katerem poročevalec ugotavlja, da se ravno petje na našem odru od prestave do prestave lepše in krepkeje razvija in nadjamo se, da nam bodoča sezona več takih iger na oder prinese, če tudi resnobni, iz življenja vzeti igrokazi, pri katerih se čutečemu človeku srce v prsih krči in v marskterem očesu solza polgrava, našemu občinstvu bolje ugajajo...«

Razvoj slovenskega osrednjega gledališča je šel hitro kvišku kljub požaru starega gledališča 1887. Toda ob otvoritvi novega gledališkega

(Nadaljevanje na 8. str. ovitka.)

1) Prim. sestavek o uprizoritvah „Matička“ GDLJ 1952/53, str. 111.

2) Poročevalec našteva razne igre tedanjega repertoarja Slovenskega gledališča v Ljubljani.

poslopja 1892 očitno nihče ni mislil na slavnostno uprizoritev Linhartovih komedij, ki so že dosihmal imele zanimivo gledališko zgodovino. Vodstvo Dramatičnega društva in gledališča je šele 1900 izbralo »Županovo Micko« kot eno izmed slavnostnih predstav ob prvem tisoču slovenskih predstav, ki jih je priredilo društvo. Sledila ji je uprizoritev v letu 1905, ko so pomotoma praznovali eno leto prej 150-letnico Linhartovega rojstva. Obe uprizoritvi sta režirala tujca, nastopili pa so v njih že poklicni igralci, domačini in tujci.

Tudi ob prebuditvi slovenskega gledališča 1918 in ustanovitvi Narodnega gledališča ni — kakor vse kaže — nihče vzel v misel amestnost uprizoritve Linhartovih komedij ob takem zgodovinskem dogodku v razvoju slovenskega osrednjega gledališča. Vendar je 100-letnica smrti Valentina Vodnika povzročila, da se je vzbudilo zanimanje za Linharta vsaj zunaj vodstva slovenskega osrednjega gledališča. Zabeležena je že bila uprizoritev »Matička«, ki so ga igrali spomladi 1919 študentje v režiji Rada Železnika. Zabeležiti pa še moramo v zvezi s proslavo Valentina Vodnika, na kateri je govoril slavnostni govor pisatelj Finžgar, uprizoritev Linhartove »Županove Micke« po igralcih Ljudskega odra v Ljubljani 4. maja 1919. Obseg tega sestavka pač ne bomo presegli, če omenimo poročilo o uprizoritvi te igre, »ki je bila začetek naše gledališke umefnosti«, poročilo, ki ga je bržčas napisal pisatelj France Bevk: »Igra je zanimiva in ima za nas zgodovinski pomen. Zato je silno posrečena misel, da so jo igrali tako, kot je bila zapisana, v narečju, dasi moramo priznati, da je za igalce to težko, a le na ta način pride do svoje polne veljave. Igralci so igrali zelo dobro; igra je bila zasedena z najboljšimi močmi, in to je prav in edino dobro. Nič ne de, če so tu pa tam malo pretirali in karikirali, številni nemški izrazi v slovenščini silijo človeka nehoti v smeh, posebno pa tudi naivnost, s katero je ta igra pisana...«

Ta nepopolni obris zgodovinskega poslanstva Linhartove komedije »Županova Micka« naj nam dopusti še zaključek ob ugotovitvi, da je navzlic molku prihodnjih let do 1934, s katerim je slovensko gledališče ta čas spremljalo razvoj gledališkega repertoarja glede na Linharta in navzlic preziru možnosti igralskega oblikovanja Linhartovih oseb, Linhart vsem narodnostim nakljub doživel tudi v slovenskem osrednjem gledališču svojo renesanso. Bilo je to v času, ko se je dramski ansambel, zbiran v slovenskega osrednjem gledališču po letu 1919, dvigal do resnične igralsko-umetniške popolnosti in se je uprizoritvam Linhartovih komedij posvečal z vso zbranostjo in zanosom. Del tega ansambla je izoblikoval »Županovo Micko« med Osvobodilno vojno na osvobojenem ozemlju in tako je Linhart vnovič spregovoril v usodnem narodnem prelomnem času. Kakor so pred drugo vojno pripomogli Linhartu do novega gledališkega in igralskega izraza mlajši slovenski režiserji s Kreftom na čelu, tako je tudi zunaj Ljubljane Linhartu spregovoril zanosno poslanico Dušan Moravec še v jeku vojne. Zato je moral Linhart tudi v novem Slovenskem narodnem gledališču v Ljubljani spregovoriti kaj kmalu svojo zgodovinsko slovensko besedo. In to gledališče je bilo hkrati umetniško in moralno obvezano, da v spomin 200-letnice Linhartovega rojstva vključj v svojo delovno nalogo iskreno Linhartovo slavnost.

